

TÜRK MEDENİ KANUNUNA GÖRE KURULAN VAKIFLAR

Ruşen BALTA

Türk Milleti'nin sosyal hayatında ilkçağlardan beri yer alan vakıflar, Türkiye Cumhuriyeti'nin ilânından sonra, Türk Medeni Kanunu'na göre kurulmaya başlamışlardır.

4 Ekim 1926'da yürürlüğe giren Türk Kanunu Medenisi'nde tesis olarak adlandırılıp, "bir malın muayyen bir maksada tahsisi" şeklinde tarif edilen vakıf mahiyetindeki kuruluşlarla ilgili hükümler, TKM'nin 73 ila 81. maddelerinde düzenlenmiştir.

Bu hükümlere göre; tesislerin resmî senet veya vasiyyet suretiyle kurulması mümkündür. Tesis senedinde, tesisi kimin, nasıl idâre edeceği, gâyesi gösterilecek ve tesis mahkeme siciline kaydedilecektir. Mirasçılarının tesise itiraz hakları vardır.

Tesisin teftişi gâyesine göre devlet, vilayet, belediye ve köyden hangisine giriyorsa o kuruluşa aittir.

Kamu Hukuku'nun gerektirdiği hususlar hariç olmak üzere, aile tesisleri ile münhasıran ibadetle ilgili dinî tesisler, teftiş ve murakabeye tâbî değildir. Tesisin teftişi yetkisine sahip makamın teklifi üzerine tesisin idâre şeklinde, gâyesinde değişiklik yapmaya, tesisin gâyesini tehlikeye koyan vazife ve şartları değiştirmeye, kaldırmaya Bakanlar Kurulu yetkilidir.

Gâyesinin yapılması imkânsız hale gelen tesis, kendiliğinden dağılmış hâle gelir. Gâyesi kanuna veya genel âdâba aykırı olan tesis, teftiş makamının talebi üzerine mahkemece fesh olunur.

Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşiv Kütüğü'ne bu hükümlere göre kurul-

muş 70 kadar tesis kaydolmuştur. Bunların çoğunda tesisin yönetimi Vakıflar Genel Müdürlüğü'ne bırakılmıştır ve dîni gâyelidir.

Tesis olarak kurulduğu halde Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşiv Kütüğü'nde kayıtlı olmayıp, sadece mahkeme sicillerinde kayıtlı vakıfların sayısı ise 30'u geçmemektedir.

Netice olarak Medeni Kanun'un tarihi olan 1926 ile TKM'nin tesislerle ilgili bölümünde değişiklik, ilâveler yapan 903 sayılı Kanun'un yürürlüğe giriş tarihi olan 1967 ye kadar kurulan tesis sayısı 100 civarındadır.

Bu kadar az tesis kurulmasının sebepleri arasında ekonomik sebepler, modern Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin daha önce vakıflarca yapılan pek çok görevi üstlenmesi, dernekler yolu ile aynı gayelerin gerçekleştirilebilmesi, vakıf kurulurken yeterli bir mala peşinen sahip olma şartının yer alması bulunmaktadır.

Ayrıca mevzuatın yeterli olmaması yüzünden kurulan tesislerin %90'ını ge-
leşmemiştir.

1967 de Türk Medeni Kanunu'nun Birinci kitabının ikinci babı, üçüncü faslının değiştirilmesi, bazı maddeler eklenmesine dair 903 sayılı Kanun'un çıkarılmasıyla Türk Milleti'nde öteden beri vakfa karşı duyulan arzu ve temâyül, tekrardan belirgin hale gelmeye başlamıştır. 1967-87 yılları arası kurulan ve Vakıflar Genel Müdürlüğü Merkezi Siciline kaydedilen vakıf sayısı 1721'i geçmiştir.

İllere göre vakıf dağılımı şöyledir.

İli Tüm vakıf sayısına oranı

İstanbul	% 32
Ankara	% 20
Konya	% 8
Diğer iller	% 37

903 sayılı Kanun'la tesis kelimesi yerine tekrar vakıf kelimesi ikame edilmiş, vakıf başlıbaşına mevcudiyeti haiz olmak üzere, bir malın belli bir gayeye tahsisi olarak tanımlanmış ve bir mamelekin bütünü veya gerçekleşmiş veya gerçekleşeceği anlaşılan her türlü geliri veya ekonomik değeri olan haklarını vakfedebileceği belirtilmiştir.

Vakıf yine resmi senet veya vasiyetle kurulacaktır. Kurulan vakıflar hem tescile karar veren mahkeme siciline, hem Vakıflar Genel Müdürlüğü'ndeki bu vakıflar için tutulan merkezi sicile kaydedilecek, vakfın kuruluşu Resmi Gazete'de ilan edilecektir. Vakıflar; kanuna, ahlâka ve âdâba, millî menfaatlere aykırı, siyast bir düşünce, belli bir ırk, cemaat mensuplarını destekleme gayesi ile kurulamayacaktır.

Vakfın kuruluşuna karar verecek olan, vakfedenin ikametgâhındaki Asliye Hukuk Mahkemesi'dir. Mahkeme bu kararını adli yoldan Vakıflar Genel Müdürlüğü'ne tebliğ etmek zorundadır. Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün tebliğden itibaren 2 ay içinde tescil kararını temyiz etme hakkı vardır.

Vakıf tescili için açılan davalar hasımsız açıldığından, vakfın herhangi bir sebeple mektum kalmaması için tescil kararını veren mahkemeye vakfedilen mallar için res'en ilgili Tapu Sicil Muhafızlığı'na keyfiyeti bildirme görevi verilmiştir. Vakfın idare şeklinde, gagesinde değişiklik yapılması yetkisi, Bakanlar Kurulu yerine mahkemeye bırakılmıştır.

Vakıf idarecilerinin hatalı veya vakfa zarar veren hareketleri sebebiyle değiştirilmesi gerektiğinde bu yetki adlî mahkemelere tanınmıştır.

Kurulan vakfa bağışçıların itiraz e-

debileceği kabul edilmekle beraber (MK 76) mahfuz hisseli mirasçılarla ilgili olarak MK 453. maddesine bir ilâve yapılmıştır (MK2). Gelirlerinin yarısından fazlası kamu görevi niteliğindeki işlerin yapımına bırakılarak kurulacak vakıflarda mahfuz hisse mirasçının sosyal durumuna uygun nafakadan az olmamak kaydı ile fûrû için miras hakkının 3/4 nün, ana baba için 1/2 si, kardeşler için 1/4 nin, eşler için kanunî mirasçılar ile içtima halinde mirastan mülkiyet hakkı olan miktarın tamamının veya kendisinden başka mirasçı bulunmadığı takdirde 1/2 sinin 1/3 ü kadardır. Ancak vakfın gelirinin % 20 si kendisine bırakılan mahfuz hisseli mirasçılar tenkis davası açamazlar.

Bu vakıfların teftişi tamamen Vakıflar Genel Müdürlüğü'ne bırakılmıştır.

Vakıf malların gelirinin giderini karşılayamaması halinde mahkeme kararıyla satışı imkânı kabul edilmiştir.

Bu arada "İstihdam Edilenlere ve İşçilere Yardım Vakfı" adı altında yeni bir tür vakıf kabul edilmiştir. Aslında bir sosyal güvence kuruluşu olan bu vakıflar klâsik vakıf anlayışından pek farklı da değildir. Kurucu bir tüzel kişidir ve bir anonim şirketin kendi personeli için vakıf kurmasında olağanüstü bir durum yoktur. Ancak farklılık bu vakfın mal varlığının kurucuya karşı bir alacaktan ibaret olmasıdır.

Medeni Kunun'da getirilen en önemli değişiklikte, kamu yararına kurulacak vakıflara vergi muafiyeti tanınmasına imkân vermesidir.

Gelirlerinin en az % 80 ini nevi itibarıyla genél, özel ve katma bütçeli idareler, bütçeleri içinde yer alan bir hizmetin veya hizmetlerin yerine getirilmesini istihdaf etmek üzere tahsis edilmiş kabul edilen vakıflara tahsis edilen miktar için vergi muafiyeti tanınabilecektir. Bu yetki Bakanlar Kuruluna aittir. Bu konudaki tetkikatı Maliye Bakanlığı yapacak bu arada ilgili kuruluşların görüşünü alacaktır.

Şüphesiz bu muafiyet ülke kalkınmasına yararlı olacak vakıfların ku-

rulması için önemli bir teşviktir. Kalkınmakta olan Türkiyemiz'in bu gibi vakıflara büyük ihtiyacı vardır.

Vergi muafiyeti tanınan vakıflar 118 adet olup, bunlardan 6 adedinin vergi muafiyeti daha sonra kaldırılmıştır.

Vakfın Bu tip vergi amacı muafiyeti almış vakıf sayısı

Sosyal	10
Eğitim	48
Sağlık	22

Askert	4
Polise yönelik	2
Diğer	32

Sonuç olarak Türk Medeni Kanunu'nun vakıflarla ilgili bölümünde yapılan değişiklik ve ilâvelerle vakıf konusuna canlılık getirilmiştir. Kurulan vakıf adedi artmış, vakıfların ilgilendikleri konular çeşitlenmiştir.

Ancak bu gelişmenin modern Türkiye'nin gelişmesine paralel olduğunu söylemek mümkün değildir.